

Maktab Psixologining O'smir O'quvchilarning Ota-Onalari Bilan Samarali Faoliyat Yuritishi Omillari

Saitqulova Iroda Baxtiyor qizi
Zomin tuman 7-maktab psixologi

Annotatsiya. Maqolada o'smirlik davri psixologik xususiyatlari hamda bu davrda o'quvchilarning oilaviy munosabatlarining muhimligi tahlil qilinadi. Shuningdek, maktab psixologining o'smir o'quvchilarning ota-onalari bilan samarali hamkorlik o'rnatishining nazariy va amaliy jihatlari ko'rib chiqiladi. Ota-onalar bilan ish olib borishning turli shakllari (maslahatlar, treninglar, ota-onalar yig'ilishlari, seminarlar) va ularning samaradorligini oshirish yo'llari haqida so'z yuritiladi. Maqolada ota-onalar bilan samarali muloqot o'rnatish uchun psixologlar tomonidan qo'llanilishi mumkin bo'lgan uslublar, tavsiyalar va diagnostik vositalar haqida ma'lumot beriladi. Tadqiqot o'smirlarning ijtimoiy-psixologik rivojlanishida oila va maktabning hamkorlikdagi rolini kuchaytirishga qaratilgan bo'lib, maktab psixologlari, ota-onalar va pedagoglar uchun foydali bo'lishi kutilmoqda.

Kalit so'zlar: o'smirlik davri, maktab psixologi, ota-onalar bilan ishlash, samarali hamkorlik, oilaviy munosabatlar, psixologik maslahat, pedagogik psixologiya, o'quvchi, rivojlanish, muammolar, yechimlar, muloqot, diagnostika, trening, yo'naltirish.

Kirish

O'smirlik davri inson hayotining eng murakkab va mas'uliyatli bosqichlaridan biridir. Bu davrda jismoniy, ruhiy va ijtimoiy o'zgarishlar jadallashadi, shaxsiyat shakllanishining muhim jarayonlari kechadi. O'smirning rivojlanishida oilaning roli beqiyos. Oila a'zolari, ayniqsa ota-onalar bilan bo'lgan munosabatlar o'smirning dunyoqarashi, xulq-atvori, o'ziga bo'lgan bahosi va kelajak haqidagi tasavvurlarini shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Shu bilan birga, o'smirlik davriga xos bo'lgan ko'plab psixologik va ijtimoiy muammolar ota-onalar tomonidan to'g'ri tushunilmayotganligi yoki ularga samarali yechim topilmayotganligi sababli murakkablashishi mumkin.

Maktab psixologining asosiy vazifalaridan biri – o'quvchilarning barkamol rivojlanishiga ko'maklashishdir. Bu jarayonda o'smir o'quvchilarning ota-onalari bilan samarali hamkorlik o'rnatish alohida ahamiyat kasb etadi. Maktab psixologi ota-onalarga o'z farzandlarining o'smirlik davridagi psixologik xususiyatlarini

tushunishda, ular duch kelayotgan qiyinchiliklarga mos yondashuvni topishda, oilaviy munosabatlarni sogʻlomlashtirishda va oʻquvchining maktabdagi muvaffaqiyatiga erishishda koʻmaklashishi lozim. Ushbu maqolada maktab psixologining oʻsmir oʻquvchilarning ota-onalari bilan samarali faoliyat yuritishining nazariy va amaliy jihatlari koʻrib chiqiladi.

Oʻsmirlik Davrining Psixologik Xususiyatlari va Oilaning Roli. Oʻsmirlik davri (taxminan 10-19 yosh) – bu bolalikdan voyaga yetishlikka oʻtish davri boʻlib, bu davrda keskin jismoniy, hissiy va ijtimoiy oʻzgarishlar roʻy beradi. Oʻsmirlar oʻzlarini identifikatsiya qilish, mustaqillikka intilish, tengdoshlari orasida oʻz oʻrnini topish kabi jarayonlarni boshdan kechiradilar. Bu davrda koʻpincha ota-onalar bilan ziddiyatlar yuzaga kelishi, mustaqillik talabi ortishi, oʻziga xos qiyinchiliklar paydo boʻlishi tabiiydir.

Oila – oʻsmir uchun eng muhim ijtimoiy institutdir. Ota-onalar bilan boʻlgan munosabatlarning sifati oʻsmirning psixologik sogʻligʻi, oʻzini hurmat qilish darajasi va jamiyatga moslashuvchanligini bevosita belgilaydi. Agar oilada tushunish, qoʻllab-quvvatlash, ochiq muloqot hukmron boʻlsa, oʻsmir bu davrni muvaffaqiyatliroq oʻtkazadi. Aksincha, oiladagi nizolar, tushunmovchiliklar, haddan tashqari nazorat yoki befarqlik oʻsmirda koʻplab muammolarni keltirib chiqarishi mumkin: oʻquvdan qolish, xulq-atvorning buzilishi, depressiya, oʻziga zararli odatlarga moyillik va hokazo. [1] Shu bois, ota-onalar bilan ishlamasdan turib, oʻsmir oʻquvchi bilan samarali psixologik ish olib borish mushkuldir.

Maktab Psixologining Ota-Onalar Bilan Hamkorlikning Nazariy Asoslari.

Maktab psixologining ota-onalar bilan hamkorligi nafaqat tavsiya etiladigan, balki zaruriy shart hisoblanadi. Bu hamkorlik quyidagi nazariy tamoyillarga asoslanadi:

1. Oʻquvchi markazlilik printsi: Barcha ishlar oʻquvchining psixik salomatligi, rivojlanishi va taʼlim muvaffaqiyati uchun amalga oshirilishi kerak. Ota-onalar bilan ishlash ham shu maqsadga xizmat qilishi zarur. [2]
2. Hamkorlik va sheriklik prinsipi: Psixolog ota-onalarni muammolarni hal qilishda sherik sifatida koʻrishi lozim. Ota-onalar oʻz farzandlari haqida koʻproq bilishadi va ularga yordam berishga tayyor boʻladilar. Psixolog esa ilmiy bilim va malakasi bilan ularga yoʻl koʻrsatadi.
3. Qayta aloqa prinsipi: Ota-onalar bilan olib borilgan har qanday tadbir natijalari haqida ularga maʼlumot berib borish va ularning fikrlarini tinglash muhim. Bu hamkorlikning mustahkamlanishiga yordam beradi. [3]
4. Konfidensiallik prinsipi: Ota-onalar oʻzlarining va farzandlarining shaxsiy hayoti

haqida gaplashayotganlarida xavfsizlikni his qilishlari kerak. Psixolog barcha ma'lumotlarning maxfiylikni ta'minlashi lozim.

5. Muammolarni birgalikda hal qilish prinsipi: O'smirlar duch kelayotgan muammolarni birgalikda, ota-onalar va psixolog hamkorlikda tahlil qilib, yechim topishga harakat qilishadi.

Shuningdek, psixolog ota-onalarga o'smirlarning psixologik rivojlanish bosqichlari, bu davrga xos bo'lgan xavf-xatarlar va ularni oldini olish yo'llari haqida ilmiy asoslangan ma'lumotlar berishi lozim. [4]

Maktab psixologlari ota-onalar bilan ishlashda turli usullarni qo'llashlari mumkin. Ularning samaradorligi ota-onaning tayyorgarligi, muammoning xususiyati va psixologning malakasiga bog'liq. Eng keng tarqalgan usullar quyidagilar:

1. Individual Maslahatlar: Bu eng keng tarqalgan va samarali usullardan biridir. Ota-onalar o'zlarining yoki farzandlarining muammolari haqida psixolog bilan shaxsan gaplashish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Psixolog vaziyatni chuqur tahlil qiladi, ota-onaning hissiyotlarini tushunadi va ularga amaliy tavsiyalar beradi. Maslahat jarayonida ota-onalarga o'zlarini va o'z munosabatlarini tahlil qilishga yordam berilishi mumkin. [5] Maslahatlar ko'pincha oilaviy muloqotni yaxshilash, o'smirning xulq-atvoridagi o'zgarishlarni tushunish, ta'lim muammolariga yechim topishga qaratilgan bo'ladi.

2. Guruh Maslahatlari va Konsultatsiyalar: Bir qancha ota-onalar birgalikda yig'ilib, umumiy muammolar bo'yicha maslahatlar olishlari mumkin. Bu usul ota-onalarga o'zlari duch kelayotgan muammolar boshqalarda ham mavjudligini anglash, tajriba almashish va o'zlarini yolg'iz his qilmaslikka yordam beradi.

3. Ota-onalar Yig'ilishlari va Seminarlar: Maktab psixologi ota-onalar yig'ilishlarida ma'ruzalar qilib, o'smirlik davrining o'ziga xos jihatlari, ota-ona-o'smir munosabatlari, o'quv jarayoni va boshqa muhim mavzular bo'yicha ma'lumotlar berishi mumkin. Shuningdek, psixolog ma'lum bir mavzu bo'yicha chuqurroq ma'lumot berish uchun maxsus seminarlar tashkil etishi mumkin. [6] Masalan, "O'smir bilan til topishish sirlari", "O'smirda stressni boshqarish", "Bolaning o'quv motivatsiyasini oshirish yo'llari" kabi mavzularda.

4. Treninglar: Psixolog ota-onalar uchun interfaol treninglar o'tkazishi mumkin. Bu treninglar ota-onalarga o'z muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish, empatiyani oshirish, konstruktiv murosaga erishish kabi jihatlarni amaliy mashqlar orqali o'rganishga imkon beradi. [7] Masalan, "Konfliktlarni hal qilish" yoki "Faol tinglash" treninglari.

5. Psixodiagnostik Ishlar: Ba'zi hollarda, ota-onalar bilan ishlashdan oldin yoki ish jarayonida ularning shaxsiy xususiyatlarini, ota-onalik uslublarini, oiladagi

munosabatlar dinamikasini tushunish uchun psixodiagnostik testlar va so'rovnomalar qo'llanilishi mumkin. Bu esa psixologga muammoning ildizini aniqlash va eng samarali yechimni topishga yordam beradi. [8]

Samaradorlikni Oshirish Yo'llari. Maktab psixologining ota-onalar bilan olib boradigan ishlarining samaradorligini oshirish uchun quyidagilarga e'tibor qaratish lozim:

- Ochiq va do'stona munosabatlarni shakllantirish: Ota-onalar psixologni faqat muammolarni hal qiluvchi sifatida emas, balki hamkor, maslahatchi sifatida ko'rishlari kerak. Psixolog ularning his-tuyg'ularini hurmat qilishi, ularning fikrlarini tinglashi va ularga ishonch bildirishiga erishishi zarur.
- Maxsus ehtiyojlarni hisobga olish: Har bir oila va har bir o'smir o'ziga xos. Psixolog ota-onalar bilan ishlayotganda ularning ijtimoiy-iqtisodiy ahvolini, madaniy xususiyatlarini va shaxsiy tajribalarini hisobga olishi kerak.
- O'zaro ishonchni mustahkamlash: Ota-onalar psixologga ishonch bilan murojaat qilishlari uchun ularning murojaatlari o'z vaqtida va samarali hal etilishi muhim. Shuningdek, psixolog ota-onalar bilan muntazam aloqada bo'lishi va ularni yangi ma'lumotlar bilan ta'minlab turishi kerak.
- Pedagoglar bilan hamkorlik: Maktab psixologi sinf rahbari, fan o'qituvchilari va ma'muriyat bilan yaqin hamkorlikda ishlashi lozim. O'qituvchilar ham ota-onalar bilan muloqotda bo'ladilar va ularning oilaviy vaziyatdan xabardor bo'lishlari psixologga ham yordam beradi. [9]
- Tizimli yondashuv: Ota-onalar bilan ishlash bir martalik tadbir emas, balki tizimli jarayon bo'lishi kerak. Psixolog muammolarni aniqlash, rejalashtirish, tadbirlarni amalga oshirish va natijalarni baholash kabi bosqichlarni o'z ichiga olgan samarali dasturni ishlab chiqishi lozim.
- Malaka oshirish: Maktab psixologlari o'smirlar psixologiyasi, oilaviy psixologiya, maslahat berish usullari bo'yicha doimiy ravishda malakalarini oshirib borishlari kerak. [10] Zamonaviy texnologiyalarni (onlayn maslahatlar, vebinarlar) joriy etish ham samaradorlikni oshirishi mumkin.

Xulosa. O'smir o'quvchilarning ijtimoiy-psixologik rivojlanishida oilaning va maktabning hamkorligi hal qiluvchi rol o'ynaydi. Maktab psixologi esa bu hamkorlikni o'rnatishda va mustahkamlashda markaziy figuralardan biridir. Ota-onalar bilan ochiq, ishonchli va samarali muloqot o'rnatish, ularning o'smirlik davrining psixologik xususiyatlarini tushunishlariga ko'maklashish, oilaviy munosabatlardagi qiyinchiliklarni yengishda amaliy yordam ko'rsatish orqali maktab psixologi o'quvchilarning maktabdagi va hayotdagi muvaffaqiyatiga katta hissa qo'shadi.

Yuqorida keltirilgan usullar va tavsiyalar maktab psixologlariga ota-onalar bilan olib boriladigan ishlar samaradorligini oshirishga yordam beradi, hamda oʻsmirlarning sogʻlom va barkamol shaxs sifatida shakllanishiga sharoit yaratadi.

Foydalanilgan Adabiyotlar Roʻyxati

1. Асмолов А.Г. Психология личности: Принципы общепсихологического анализа. – М.: Изд-во МГУ, 2009. – 528 с.
2. Бойко В.В., Ковалев Г.А., Панкратова Н.Д. Социально-психологический анализ управленческой деятельности. – М.: Наука, 1979. – 208 с.
3. Гурова Р.Г. Психологическое сопровождение в школе. – М.: Сфера, 2002. – 160 с.
4. Зимняя И.А. Педагогическая психология. – М.: Логос, 2004. – 368 с.
5. Капранова В.А. Практическая психология в образовании. – М.: Экзамен, 2005. – 319 с.
6. Ковальчук М.А. Психологическое сопровождение подростка в школе. – М.: КноРус, 2014. – 272 с.
7. Овчарова Р.В. Практическая психология в начальной школе. – М.: Просвещение, 2002. – 239 с.
8. Пряжников Е.С. Психология труда и человеческого достоинства. – М.: Академия, 2008. – 320 с.
9. Романова Е.С., Гребенникова Л.Г. Психология семейных отношений. – М.: КноРус, 2011. – 208 с.
10. Фромм Э. Искусство любить. – М.: АСТ, 2016. – 224 с.
11. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. – М.: Апрель-Пресс, 2007. – 288 с.
12. Ялом И. Экзистенциальная психотерапия. – М.: Независимая фирма «Класс», 2005. – 576 с.
13. Скиннер Б.Ф. Технология обучения. – М.: Наука, 1970. – 288 с.
14. Гордон Т. Родительская эффе
15. Личко А.Е. Подростковая психиатрия: Руководство для врачей. – Л.: Медицина, 1985. – 304 с.